

Валентина Пальчук,

канд. наук із соц. комунікацій, ст. наук. співроб.,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,
Україна, Київ

РЕФОРМУВАННЯ МЕРЕЖІ РЕГІОНАЛЬНИХ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК У ПЕРІОД ПРОВЕДЕННЯ РЕФОРМИ З ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

У статті висвітлено проблематику реформування публічних бібліотек у результаті реформи з децентралізації влади. Дослідницьке питання стосується узагальнення досвіду реорганізації мережі регіональних публічних бібліотек, яка потребує ряд комплексних системних організаційних, структурних і технологічних змін згідно із сучасними тенденціями реформування, впровадження різних моделей функціонування бібліотечних закладів у громадах стало метою цієї статті.

Висвітлено підходи реорганізації мережі регіональних публічних бібліотек, що передбачає скорочення кількості самих бібліотечних закладів, встановлення мінімального рівня кількості послуг їхньої модернізації, створення комфортного середовища для жителів громади з цільовим використанням коштів, заощаджених від часткової оптимізації. Серед підходів оптимізації мережі регіональних публічних бібліотек стало: об'єднання цих інформаційних закладів на базі публічних бібліотек – створення публічно-шкільних; об'єднання бібліотек на базі закладів клубного типу і створення центрів культури та дозвілля.

Ключові слова: регіональні публічні бібліотеки, реформа з децентралізації влади, об'єднані територіальні громади, бібліотечне обслуговування.

Передача владних повноважень та ресурсів на місця в процесі проведення реформи з децентралізації влади в Україні активізувало вирішення питань щодо перспектив реформування бібліотек об'єднаних територіальних громад (далі – громада). У першу чергу, це пов'язано з проведенням фінансової децентралізації, яка змінила механізми фінансування бібліотек у регіонах. Одним із факторів, який визначає забезпечення оптимального рівня надання бібліотечних послуг населенню стала фінансова спроможність територіальної громади. Органи місцевого самоврядування громад перебирають на себе функції надання інформаційно-освітніх, інформаційно-культурних, інформаційно-комунікаційних послуг. Для громад стає

важливим організація оптимального механізму бібліотечного обслуговування жителів, особливо віддалених населених пунктів, визначення ролі бібліотеки в розвитку освітнього, культурного потенціалу.

Для цього розробляють різні моделі ефективної бібліотечної мережі, організації обслуговування в бібліотеках громад, впроваджують нестационарні форми бібліотечного обслуговування, підтримують участь місцевих бібліотек у налагодженні роботи електронної системи публічних бібліотек, організації системи надання платних бібліотечних послуг та залученні позабюджетного фінансування тощо.

Перед публічними регіональними бібліотеками, які не впровадили у свою практичну роботу додаткових механізмів залучення коштів на основі фандрейзингової, проектної діяльності, участі в корпоративних проектах тощо, гостро постало питання їхнього існування.

Наукове осмислення сучасних тенденцій розвитку різних напрямів бібліотечної діяльності в умовах впровадження інформаційно-комунікаційних технологій як перспективної форми комунікаційної взаємодії бібліотеки з користувачем, основних напрямів і форм участі бібліотечних установ у впровадженні електронного урядування, в інформаційному забезпеченні потреб економічного розвитку, формуванні інформаційної основи здійснення ефективної регіональної політики стали результатами досліджень таких науковців, як В. Бондаренко, С. Горова, Т. Гранчак, С. Кулицький, В. Пальчук та ін.²

Роль бібліотек як універсальних соціокомунікаційних центрів в умовах кардинальних реформ, зокрема, таких як децентралізація влади, активізує реалізацію ряду наукових досліджень. Із цими питаннями тісно пов'язана наукова проблематика досліджень реформування публічних бібліотек у результаті реформи адміністративно-територіального устрою та системи місцевого самоврядування, практикованих моделей реорганізації бібліотечної мережі в умовах децентралізації влади в Україні. Результати цих досліджень розглянуту в працях таких науковців, як К. Бережна, Т. Вилежганіна, В. Пальчук та ін.³

---

² Гранчак Т., Бондаренко В., Горова С. та ін. Бібліотека в реалізації державотворчої інформаційної політики : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 339 с.

³ Бережна К. Реформування системи публічних бібліотек України в умовах децентралізації. URL: http://eprints.kname.edu.ua/47509/1/Тези_Бережна.pdf; Вилежганіна Т. Інформаційний супровід діяльності бібліотек в умовах проведення реформи децентралізації. URL: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245324349&cat_id=244913751. Пальчук В. Роль сучасних бібліотек

Дослідницьке питання узагальнення досвіду реорганізації мережі регіональних публічних бібліотек, яка потребує ряд комплексних системних організаційних, структурних і технологічних змін згідно із сучасними тенденціями реформування, практикування моделей функціонування бібліотечних закладів у громадах стало метою даної статті.

Мережа публічних бібліотек в Україні – одна з найбільш розгалужених серед країн Європи. Водночас значна кількість публічних бібліотек, особливо в сільській місцевості знаходиться в приміщеннях, які або перебувають в аварійному стані, або потребують ремонту, книжкові фонди зберігаються у не придатних для цього умовах. Досі залишається значний відсоток бібліотек, які не комп'ютеризовані та не підключені до мережі Інтернет. Книжкові фонди подекуди морально застарілі і потребують значного оновлення для того, щоб відповідати потребам читачів [11].

У зв'язку з такою ситуацією в регіонах, новостворені громади та їхні керівництва дедалі частіше вирішує проблемне питання – утримувати наявну розгалужену мережу публічних бібліотек, зберігаючи існуючий стан справ, або шукати шляхи реформування системи публічних бібліотек. Усе більше об'єднаних громад у своїх розрахунках підкреслюють, що утримання бібліотек виявилось фінансово обтяжливим, що зумовлює проведення скорочення мережі регіональних бібліотек.

У дослідженні «Реформування системи публічних бібліотек України: досвід Великої Британії та пілотні проекти об'єднаних територіальних громад» зроблено висновок, що Україна, маючи найбільш розгалужену мережу публічних бібліотек, має найменше можливостей утримувати її [11]. Як свідчать статистичні дані, вартість утримання мережі публічних бібліотек в Україні зросла з 93 млн грн у 2002 р. до 1,6 млрд грн у 2013 р., тобто у 17 разів. Середня вартість утримання однієї публічної бібліотеки в Україні у 2013 р. становила 87 тис. грн за рік (95 тис. грн у 2015 р.) [5].

У зв'язку з цим, на усіх рівнях державного управління та в органах місцевого самоврядування розпочалася політика оптимізації мережі регіональних бібліотек, що передбачає скорочення кількості самих бібліотечних закладів, встановлення мінімального рівня кількості послуг бібліотек. Пошук шляхів реорганізації мережі регіональних бібліотек розпочато на основі їхньої модернізації, створення комфортного середовища

як соціально-комунікаційних інституцій в умовах реформи з децентралізації влади. Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2018. Вип. 49. С. 107–122.

для жителів громади з цільовим використанням коштів, заощаджених від часткової оптимізації. Одним із підходів оптимізації регіональної бібліотечної мережі стало об'єднання цих інформаційних закладів на базі публічних бібліотек. Так, у Рівному впроваджено експеримент з об'єднання шкільних і публічних бібліотек, і вони працюють як публічно-шкільні. Це не єдиний підхід, який використано під час реорганізації мережі регіональних бібліотек. У громадах активно використовують об'єднання бібліотек на базі закладів клубного типу.

У контексті розгляду підходів оптимізації реорганізації мережі регіональних бібліотек фахівці наголошують на необхідності ввести нормативи для бібліотек з метою їх збереження. Наприклад, одна бібліотека на громаду і мінімум один бібліотечний пункт на 2,5 тис. жителів. Оновлення фондів коштом бюджетів усіх рівнів не менше ніж на 5% на рік, щоб була солідарна відповідальність цих бюджетів за бібліотеки – так, як у Європі. Наявність не менш як одного комп'ютера не старшого за 5 років у кожній бібліотеці, і абсолютно гарантована наявність швидкісного інтернету в кожній бібліотеці. Без цих пунктів бібліотека не може бути бібліотекою сучасною [3].

Наявний вже досвід оптимізації мережі публічних регіональних бібліотек, на жаль, показує, що головний аспект цих підходів полягає в економічній доцільності існування бібліотек у громадах. Головна ж проблема функціонування мережі регіональних публічних бібліотек – це неефективне використання її потенціалу. Бібліотека має бути соціальною інституцією. У європейських країнах, у США і в Україні бібліотеки – це насамперед соціально орієнтовані заклади, які часто відвідують найменш забезпечені верстви населення.

У документах стратегічного планування на національному рівні соціальний аспект публічних бібліотек розглядається переважно в контексті модернізації, інформатизації, інтернетизації. Так, у Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року публічних бібліотек стосується три завдання:

1. Модернізація мережі бібліотек шляхом її інформатизації та формування єдиної електронної бібліотеки;

2. Використання ресурсу бібліотек для створення мережі розширених центрів надання культурних, освітніх та інших послуг (організація роботи міні-кінотеатрів, надання доступу до Інтернету, випуск безоплатних друкованих видань, проведення семінарів, організація навчання тощо), забезпечення надання бібліотеками в сільській місцевості та в малих містах послуг із використання Інтернету;

3. Надання можливості доступу через інтернет до унікальних послуг музеїв, театрів, бібліотек, медичних центрів, університетів тощо [8].

Концепція соціального простору, коли бібліотека надає послуги і головним чином безкоштовні послуги, закладена домінуючою в Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України», і це, в першу чергу, передбачає створення інтегрованої мережі бібліотек і перегляду частково функціональних можливостей для цих бібліотек. Крім того, уряд України планує розширювати перелік ін. послуг, які зараз бібліотеки надавати не можуть. Для цього потрібні зміни урядових рішень, які також передбачаються концепцією [6].

Зокрема, у цьому урядовому документі бібліотеки визначені базовим елементом культурної, наукової, освітньої, інформаційної інфраструктури держави. Вони важливі для розвитку інформаційної та мовної культури суспільства, патріотичного, правового та екологічного виховання, формування стійкого інтересу до вивчення та розуміння національної історії та культури. Бібліотеки сприяють розбудові читаючої, мислячої та освіченої нації, спроможної практично втілювати набуті знання і досвід у розбудову незалежної України.

Одним із пріоритетних завдань Міністерства культури України до 2020 р. визначено підвищення якості інформаційно-культурних, інформаційно-освітніх, комунікаційних послуг у місцевих громадах. Активізація урядових кроків щодо вжиття заходів для закладення законодавчого фундаменту для розвитку бібліотек як простору, де забезпечується доступ до інформації, де створюються інновації, де відбувається спілкування між представниками громади дала свій позитивний результат на місцях.

Бібліотеки мають потужний потенціал для консолідації суспільства, спрямування його на інтеграцію України у європейське співтовариство, для підвищення якості життя, рівного доступу до інформації, знань і культурного надбання. Водночас існує ряд серйозних проблем, що суттєво гальмують процеси трансформації та подальшого інтенсивного розвитку мережі регіональних публічних бібліотек у громадах. Такі проблеми зафіксовано і в Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України», зокрема:

- недооцінку ролі бібліотек у суспільних перетвореннях та забезпеченні прав і свобод людини, що призводить до неефективної реалізації їх потенціалу як соціальних інституцій;

- невідповідність нормативно-правової бази та стандартів сучасним

вимогам розвитку бібліотечної справи в цілому та діяльності окремих бібліотек, зокрема, що унеможливило інтеграцію українських бібліотек у глобальне інформаційне середовище;

– відсутність стабільної системи фінансування бібліотек в обсягах, достатніх для ефективної діяльності і розвитку;

– невідповідність існуючої бібліотечної мережі сучасним потребам суспільства, територіальних громад та окремих громадян;

– невідповідність кадрового забезпечення бібліотек, а саме: старіння кадрів, недостатня кількість кваліфікованого персоналу для реалізації сучасних напрямів діяльності бібліотек;

– відставання професійної базової освіти бібліотечних працівників від сучасних вимог суспільства, загального рівня розвитку інформаційних технологій та потреб бібліотек;

– недостатню ефективність наукового супроводу бібліотечно-інформаційної діяльності, відсутність механізму широкого впровадження результатів наукових досліджень у практику, обмежену участь вітчизняних фахівців у міжнародних дослідницьких програмах та обмінах;

– незадовільний стан матеріально-технічної бази бібліотек: більшість приміщень, обладнання та техніки не відповідає сучасним вимогам обслуговування користувачів і збереження бібліотечних фондів, зокрема, цінних та рідкісних видань;

– невідповідність формування бібліотечних фондів та організації доступу до них сучасним потребам користувачів та вимогам суспільства, зокрема, відсутність повноцінного комплектування новими періодичними та неперіодичними виданнями, електронними ресурсами;

– недостатні темпи та відсталість впровадження інформаційних технологій у бібліотеках, що ускладнює або унеможливило виконання виробничих процесів та обслуговування користувачів на сучасному рівні;

– відсутність національних проектів та дослідницьких програм, що підтримуються державою, спрямованих на розвиток єдиного інформаційного простору в Україні та інтеграцію в глобальний інформаційний простір;

– недостатню внутрішню та зовнішню комунікацію, неефективну координацію дій та співпрацю між бібліотеками різних установ, між установами, у чиєму підпорядкуванні перебувають бібліотеки, між бібліотеками та іншими культурними і науковими закладами (музеї, архіви тощо) [10].

Декларативна теза цієї стратегії про те, що сталий розвиток демократичного громадянського суспільства, дотримання прав і свобод людини, примноження людського, соціального, інтелектуального, технологічного,

природного та фінансового капіталу держави, реалізація державної політики неможливі без участі сучасних бібліотек, все ж таки внесла сучасні корективи в бачення ролі цих інформаційних установ. Усе більше уваги фахівців із галузі бібліотечної справи, книгознавства, видавничої справи приділяється увага дослідженню реалізації самої Стратегії «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України до 2025 року».

У зв'язку з цим, проблематика досліджень реалізації стратегії, у першу чергу, полягає у визначенні шляхів для виконання приписів цього урядового документа. Одним з підходів для вирішення цього питання фахівці називають створення комунікативної платформи, на базі якої організувати спільну роботу представників Міністерства культури України, бібліотек, Українського інституту книги, Книжкової палати України, видавців з метою визначення проблемних питань і запропонувати конкретний алгоритм їх вирішення [3].

У контексті пошуку оптимальних шляхів реформування бібліотечної галузі Книжкова палата України запропонувала організаційний підхід управління фондами бібліотек. Зокрема, нею запропоновано проект «Депозитарна цифрова бібліотека», який передбачає реорганізацію фондів бібліотек, позбавлення їх від того баласту документів, які займають величезні площі. У рамках реалізації проекту пропонується в декількох місцях збирати вилучені документи, які не є актуальними на сьогодні, але цінними історично – тобто тих, які можуть стати коли-небудь актуальними. Наприклад, у п'ятьох регіонах – для того, щоб користувачі бібліотечних послуг мали можливість вибрати самостійно найближче місце доступу до потрібних інформаційних ресурсів. У цих бібліотеках збиратиметься по кілька примірників таких документів.

У Законі України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» є визначення поняття «бібліотека-депозитарій» як бібліотека, яка забезпечує постійне зберігання бібліотечного фонду, сформованого з документів, що рідко використовуються і мають наукову та/або художню цінність [7]. Такої бібліотеки-депозитарію поки що не створено, і не визначено плану заходів щодо наповнення її фондів та функціонування. У зв'язку із цим, у першу чергу, фахівцями пропонується, крім вилучення із фондів ін. бібліотек документів, здійснити їх оцифрування, забезпечити доступ до оцифрованого фонду іншим бібліотекам, користувачам бібліотечних послуг.

Організаційно-технологічний підхід запропоновано використати при створенні єдиного реєстру пропозицій видавців із цінами та з відповідальністю видавців за можливість постачання книжок. Розширений реєстр

може бути розміщено на сайті Міністерства культури Україна і, разом з тим, обов'язкову реєстрацію всіх бібліотечних закупівель незалежно від суми, щоб суспільство знало про кожну книжку, яка закуповується бібліотеками. Таким чином, бібліотечна галузь у період реформи з децентралізації влади потребує ряд комплексних системних організаційних, структурних і технологічних змін, згідно із сучасними тенденціями реформування. Один з етапів реформування бібліотек об'єднаних територіальних громад – це розроблення моделей функціонування бібліотечних закладів.

У стратегічних документах на регіональному рівні розвиток мережі публічних бібліотек зафіксовано в загальних питаннях, таких як: сприяння збереженню мережі закладів культури, покращення їхньої матеріально-технічної бази та інструментарію, використання ресурсів бібліотек для створення мережі розширених центрів надання культурних, освітніх та ін. послуг, модернізація та проведення ремонту закладів культури.

Прикладом регіональної галузевої стратегії, що відображає розвиток публічних бібліотек є Стратегія розвитку бібліотек Тернопільської області на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України». Зокрема, у документі підкреслено, що бібліотеки Тернопільської області є складовою частиною бібліотечної системи України. Книгозбірні сприяють розбудові читаючої, мислячої та освіченої нації, патріотичному, правовому та екологічному вихованню, зберігають культурно-історичну спадщину українського народу, надають правову підтримку незахищеним верствам населення, організують доступ громадян до офіційної інформації та адміністративних послуг, поєднують цифрові технології з традиційними бібліотечними ресурсами.

Метою Стратегії є визначення проблем розвитку бібліотечної справи в Тернопільській області та реалізація комплексу заходів, спрямованих на забезпечення конституційного права громадян на доступ до інформації, поширення знань, збереження безцінної культурно-духовної спадщини краю, модернізацію матеріально-технічної бази та інформаційно-технічної інфраструктури бібліотек, утвердження європейської системи надання бібліотечних послуг.

Для досягнення цієї мети в стратегії розвиток бібліотечної справи відбуватиметься в таких напрямках:

1. Удосконалення нормативно-правової бази щодо діяльності бібліотек в умовах реформування місцевого самоврядування та об'єднаних територіальних громад, упровадження новітніх стандартів бібліотечно-інформаційної галузі.

2. Створення системи гарантованого бюджетного фінансування основних бібліотечних послуг, залучення та використання надходжень з інших джерел фінансування.

3. Створення нової архітектури інтегрованої бібліотечної системи області на основі універсального доступу та економічної доцільності.

4. Забезпечення професійного розвитку персоналу бібліотек, оновлення системи бібліотечно-інформаційної освіти та підвищення кваліфікації.

5. Модернізація матеріально-технічної бази та інформаційно-технологічної інфраструктури бібліотек.

6. Інтенсивний розвиток та актуалізація документно-інформаційних ресурсів бібліотек на традиційних та електронних носіях і забезпечення доступу до них.

7. Розвиток читання через систему соціального партнерства.

8. Збереження українського культурного надбання в частині документних ресурсів.

9. Науковий супровід розвитку бібліотек в умовах якісних змін.

10. Розвиток ефективних комунікацій [9].

У стратегічних документах об'єднаних громад пріоритетні напрями розвитку бібліотек в умовах реформи з децентралізації влади кардинально різняться – від загальних питань, що стосуються проведення ремонтів, закупівля книг, енергозбереження, оснащення комп'ютерною технікою – до створення на базі клубів та бібліотек центрів культури та дозвілля, розробка відповідних положень їх функціонування, посадових інструкцій, кадрове забезпечення тощо. Так, у Департаменті культури і туризму, національностей та релігій Чернігівської ОДА назвали лише третину громад Чернігівської області, які планують трансформувати бібліотеки в інформаційно-культурні простори. «30 ОТГ із 37-ми існуючих забрали собі бібліотеки з усіма їхніми проблемами. І такі громади, як Деснянська, Кіптівська, Вертіївська роблять ремонти, покращують матеріально-технічну базу, намагаються бібліотеки осучаснити», – узагальнено в Чернігівській ОДА плани громад щодо розвитку бібліотечної мережі [2].

У Вінницькій області до розвитку мережі публічних бібліотек застосовано системний підхід. Так, у 35 об'єднаних громадах регіону працюють 128 бібліотеки та 126 закладів клубного типу, окрім того, в області створено шість профспілкових організацій, які опікуються інтересами працівників культури. Зареєстровано статuti юридичних осіб бібліотечних комунальних закладів лише у 10 громадах, проте новоутворені заклади організовані, згідно їх установчих документів, у єдину бібліо-

течну мережу ОТГ за такою структурою: головна бібліотека, бібліотеки-філії та бібліотечні пункти [1].

Різні підходи до розвитку регіональних бібліотек у значній мірі можуть призвести до порушення рівного доступу до інформації, знань і культурного надбання в різних регіонах, адже у сільській місцевості багато людей отримують інформацію через бібліотеки, альтернативне джерело лише телебачення. У зв'язку з цим започатковано ряд досліджень, які мають науково-практичні аспекти реформування мережі публічних бібліотек в Україні у період децентралізації влади. Так, Благодійний фонд «Бібліотечна країна» розпочав реалізацію проекту «Трансформація бібліотек в сучасні центри розвитку громад» в Тереховлянській, Підволочиській, Шумській об'єднаних територіальних громадах Тернопільської області. Проект реалізується при фінансовій підтримці Посольства Великої Британії в Україні в рамках проекту «Підтримка реформи децентралізації в Україні», який виконує Всеукраїнська громадська організація «Громадянська мережа «Опора» в співпраці з Благодійним фондом «Бібліотечна країна». Метою проекту є напрацювання моделей сучасної бібліотечної мережі, враховуючи думку представників громад – нинішніх та майбутніх користувачів бібліотек.

На сьогодні вони здійснюються за такими напрямками:

1. Поточний стан мережі публічних бібліотек в Україні: загальноєвропейський контекст.
2. Порівняння мережі публічних бібліотек України та інших зарубіжних країн.
3. Соціологічний аспект діяльності публічних бібліотек України.
4. Функціонування публічних бібліотек: досвід європейських країн.
5. Майбутнє публічних бібліотек України: стратегія змін.
6. Спроби вирішення проблеми: пілотні проекти реформи бібліотечної системи в об'єднаних громадах.
7. Мобільне бібліотечне обслуговування в громадах.

Зокрема, у рамках реалізації проекту передбачено визначення ролі бібліотек у громадах, навчання для бібліотекарів із актуальних тем, обмін досвідом з експертами з Великобританії з місцевого розвитку та реформування бібліотечної галузі. Кінцевою метою проекту є напрацювання рекомендацій щодо моделей реформування бібліотечних мереж в об'єднаних територіальних громадах. Для цього досліджуватимуться кращі українські та зарубіжні практики щодо трансформації бібліотек у сучасні центри розвитку громад та питання реформування бібліотечної сфери в регіонах.

Дане дослідження має практичну користь для об'єднаних громад, які можуть ознайомитися та взяти за приклад досвід інших щодо реформи бібліотечної мережі та створення центрів культури та дозвілля. У таких дослідженнях міститься детальна покрокова хронологія реалізації реформи, включаючи зразки рішень міської ради та затверджені положення про діяльність оновленої мережі [12].

У контексті розвитку інформаційно-культурного простору громад напрацьовуються успішні практики діяльності публічних бібліотек, осередків для впровадження комунікативних форм вільного спілкування, організації проведення різних культурно-освітніх заходів для населення різних вікових категорій. Наукове узагальнення успішного досвіду громад щодо розвитку публічних бібліотек є необхідною умовою для його поширення та обміну. Така необхідність зумовлена тим, значна частина керівників громад не бачать потенціал бібліотек і не знають, як його використовувати для підвищення інтелектуального рівня, що має пролонговану дію на успіх громади в майбутньому.

У Тербовлянській ОТГ Тернопільської області утворена і успішно функціонує в порівнянні з минулим Тербовлянська централізована система публічно-шкільних бібліотек (далі – ЦСПШБ). На сьогодні до її складу входять одна міська публічно-шкільна бібліотека та 14 бібліотек-філій разом зі шкільними відділеннями. У ЦСПШБ цієї громади ведеться робота зі створення єдиного бібліотечного фонду.

Відповідно до Плану соціально-економічного розвитку Тербовлянської міської об'єднаної громади, розпочалася реформа системи культури, зокрема:

- визначилися населені пункти, у яких на базі сільських клубів та бібліотек будуть утворені центри культури і дозвілля;
- розробляються положення про центри культури і дозвілля, посадові інструкції майбутніх працівників та розпочато пошук кадрів;
- розроблення проектно-технічної документації на «пілотний» Центр культури та дозвілля с. Ласківці.

Значні зрушення в розвитку публічних бібліотек сільських територій Тербовлянська громада здійснює в рамках виконання свого проекту «Центри культури і дозвілля – культурно-інформаційне середовище для виховання нового покоління», оскільки більшість бібліотек сіл та маленьких містечок мають морально застарі фонди, технічне оснащення, нормальні умови приміщень відсутні у переважній більшості. Зокрема, проект передбачає:

- реконструкцію двох будинків культури, Тербовлянського центру

позашкільної роботи дітей і юнацтва та утворення на їхній базі центрів культури і дозвілля;

- забезпечення центрів культури і дозвілля необхідним технічним оснащенням з доступом до інтернет-мережі;

- формування нового кадрового складу працівників центрів культури і дозвілля з метою надання нових інтерактивних, інформаційних, культурно-освітніх послуг;

- забезпечення якісних культурних послуг у населених пунктах, що географічно віднесені до центрів культури і дозвілля;

- налагодження співпраці з Терехівським вищим училищем культури з метою професійної підготовки кадрів для майбутніх центрів культури і дозвілля.

Ремонт кожного центру культури і дозвілля коштував приблизно 1 млн грн, фінансувався з місцевого бюджету та з державних програм. На сьогодні центри оснащуються технічним обладнанням, меблями, зокрема, у кожному із них встановлено 7–9 комп'ютерів, ноутбуки, сканери, принтери, апаратура для проведення мистецьких заходів, встановлено Wi-Fi зону. Завдяки покращенню матеріально-технічного стану центрів та умов перебування в них кількість відвідувачів різних категорій населення громади збільшилася на 85% [11].

Успішний досвід організації роботи публічних бібліотек у сільській місцевості має Кіптівська об'єднана громада Чернігівської області. Так, за два роки в розвиток бібліотеки вкладено 3 млн грн власних коштів. За три роки у Кіптівській громаді бібліотеки та будинки культури реорганізовано на сучасні інформаційно-культурні простори для всіх категорій населення, відкрито освітні гуртки, для дорослих відкрито майстер-класи, організуються комунікативні майданчики «за чашкою кави». Тобто, розвиток інформаційно-культурного простору громади – це впровадження нових стандартів надання освітніх, культурних, дозвільних послуг, освітніх творчих проєктів, доступність до інформаційних технологій [2].

Практика залучення додаткового фінансування можлива також у рамках участі у розвиткових проєктах, до яких все активніше долучаються бібліотеки. Маючи досвід проєктної діяльності, шість бібліотек ОТГ Вінницької області стали учасниками грантового проєкту «Розробка курсу на зміцнення місцевого самоврядування в Україні» (ПУЛЬС). Проєкт виконується Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) в партнерстві з Асоціацією міст України (АМУ), за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). Головне функція

бібліотек – інформування населення про хід реформи децентралізації, організація та участь у заходах, спрямованих на покращення життя громадян України [1].

Наявний вже досвід оптимізації мережі публічних регіональних бібліотек, на жаль, показує, що головний аспект цих підходів полягає в економічній доцільності існування бібліотек у громадах. У Семенівській об'єднаній громаді Житомирської області з метою економії коштів місцевого бюджету вирішили поєднати посади бібліотекарів та соціальних працівників.

Поряд із цим також у громаді об'єднали шкільні та сільські публічні бібліотеки, запропонувавши бібліотекарям взяти на себе обов'язки соціальних фахівців – тобто тих, хто опікується незахищеними верствами населення. У результаті проведеної оптимізації посад шкільних та сільських бібліотекарів сільським бюджетом у 2018 р. планується економія у розмірі 204 тис. грн.

Крім того, у приміщенні колишньої бібліотеки в селі Іванківці, яке вивільнилося внаслідок реорганізації бібліотечної мережі, незабаром буде створено арт-майстерню, де народні майстри навчатимуть дітей різним ремеслам [4].

Такий підхід поєднання посади бібліотекарів та соціальних працівників дав можливість розвинути бібліотечні послуги до рівня соціально-орієнтованих, які призначені для конкретного користувача. Зокрема, мова йде про соціокультурний напрям, який включає у себе соціально-інформаційні послуги: насамперед первинну профілактику соціально-негативних явищ, морально-естетичне виховання, поширення інформації серед населення громади про здоровий спосіб життя тощо.

Таким чином, система публічних бібліотек у період реформи з децентралізації влади проходить ряд комплексних системних організаційних, структурних і технологічних змін згідно із сучасними тенденціями реформування. Один із етапів реформування бібліотек об'єднаних територіальних громад – це оптимізації мережі регіональних публічних бібліотек, що передбачає скорочення кількості самих бібліотечних закладів, визначення кількості бібліотечних послуг, розроблення моделей функціонування бібліотечних закладів. Серед підходів оптимізації мережі регіональних публічних бібліотек стало: об'єднання цих інформаційних закладів на базі публічних бібліотек – створення публічно-шкільних; об'єднання бібліотек на базі закладів клубного типу і створення центрів культури та дозвілля.

Список використаних джерел

1. Бібліотекам Вінниччини децентралізація дала шанс на розвиток [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/9519>. – Назва з екрана.
2. Бібліотеки в об'єднаних громадах Чернігівщини трансформуються в культурні простори [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/8872>. – Назва з екрана.
3. Бібліотечна реформа : від держзакупівель до зміни системи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chytomo.com/news/bibliotechna-reforma-vid-derzhzakupivel-do-zmini-sistemi>). – Назва з екрана.
4. Бібліотечна реформа об'єднаної громади [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/8940>. – Назва з екрана.
5. Бібліотечна Україна в цифрах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://profy.nplu.org/articles.php?lng=uk&pg=3803>. – Назва з екрана.
6. Віце-прем'єр-міністр В'ячеслав Кириленко презентував на уряді Стратегію бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245072235. – Назва з екрана.
7. Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-вр>. – Назва з екрана.
8. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року : Постанова КМУ від 6 серпн. 2014 р. № 385 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-п>. – Назва з екрана.
9. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотек Тернопільської області на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» : Розпорядження голови Тернопільської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.oda.te.gov.ua/data/upload/catalog/main/ua/49018/_381.pdf. – Назва з екрана.
10. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 219-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80>. – Назва з екрана.

11. Реформування системи публічних бібліотек України : досвід Великої Британії та пілотні проекти об'єднаних територіальних громад [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/1J PqkkaZo3 GbyiEEU5 cFOx0 FNv-LVYT3 t/view>. – Назва з екрана.

12. Стан бібліотечних мереж в об'єднаних територіальних громадах Тернопільської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/1 wQu3 UF1 tcDzXRUapAs4 JpDvFUTI7 CSJ8/view>. – Назва з екрана.

References

1. BibliotekamVinnychchyny detsentralizatsiia dala shans na rozvytok [The decentralization gave a chance to develop Libraries of Vinnytska oblast]. Retrieved from <https://decentralization.gov.ua/news/9519> [in Ukrainian].

2. Biblioteky v obiednanykh hromadakh Chernihivshchyny transformiutsia v kulturni prostory [Libraries in the hromadas of Chernihivska oblast are transformed into cultural spaces]. Retrieved from <https://decentralization.gov.ua/news/8872> [in Ukrainian].

3. Bibliotekna reforma: vid derzhzakupivel do zminy systemy [Library reform: from government procurement to system change]. Retrieved from <http://www.chytomo.com/news/bibliotekna-reforma-vid-derzhzakupivel-do-zmini-sistemi> [in Ukrainian].

4. Bibliotekna reforma obiednanoi hromady [The library reform of the hromada]. Retrieved from <https://decentralization.gov.ua/news/8940> [in Ukrainian].

5. Bibliotekna Ukraina v tsyfrakh [The library Ukraine in figures]. Retrieved from <http://profy.nplu.org/articles.php?lng=uk&pg=3803> [in Ukrainian].

6. Vitse-premier-ministr Viachyslav Kyrylenko prezentuvav nauriadi Stratehiiu biblioteknoi spravy v Ukrainido 2025 roku «Iakisni zminy bibliotek zadlia zabezpechennia staloho rozvytku Ukrainy» [Vice Prime Minister Vyacheslav Kyrylenko presented to the Government the Strategy of Library activity in Ukraine till 2025 «Qualitative Changes in Libraries for Sustainable Development of Ukraine»]. Retrieved from http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245072235 [in Ukrainian].

7. Zakon Ukrainy «Pro biblioteky i biblioteknu spravu» [Law of Ukraine «On Libraries and Library affair»]. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-вр>. [in Ukrainian].

8. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnogo rozvytku na period do 2020 roku: Postanova KMU vid 6 serpn. 2014 r. № 385 [On Approval of the

State Strategy for Regional Development for the period up to 2020: Resolution the Cabinet of Ministers of Ukraine of August 6, 2014, № 385]. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-п>. [in Ukrainian].

9. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku bibliotek Ternopilskoi oblasti na period do 2025 roku «Iakisni zminy bibliotek dlia zabezpechennia stalohoro zvytku Ukrainy: Rozporiadzhennia holovy Ternopilskoi oblasnoi derzhavnoi administratsii [On Approval of the Strategy for the Development of the Libraries of the Ternopil Region for the period up to 2025 «Qualitative Changes in Libraries for the Sustainable Development of Ukraine»: The decree of the head of the Ternopilska oblasna state administration]. Retrieved from http://www.oda.te.gov.ua/data/upload/catalog/main/ua/49018/_381.pdf [in Ukrainian].

10. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku bibliotechnoi spravy na period do 2025 roku «Yakisni zminy bibliotek dlia zabezpechennia staloho rozvytku Ukrainy»: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23 ber. 2016 r. № 219-r [On approval of the Strategy for the development of the library case for the period until 2025 «Qualitative changes in libraries to ensure sustainable development of Ukraine»: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of March 23, 2016 № 219-p] Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80> [in Ukrainian].

11. Reformuvannia systemy publichnykh bibliotek Ukrainy: dosvid Velykoi Brytanii ta pilotni proekty obiednanykh terytorialnykh hromad [Reforming the system of public libraries in Ukraine: the experience of Great Britain and pilot projects of the hromadas]. Retrieved from <https://drive.google.com/file/d/1JPqkkazo3GbyiEEU5cFOx0FNv-LVYT3t/view>. – [in Ukrainian].

12. Stan bibliotechnykh merezh v obiednanykh terytorialnykh hromadakh Ternopilskoi oblasti [The state of library networks in the united hromadas of the Ternopilska oblast]. Retrieved from <https://drive.google.com/file/d/1wQu3UF1tcDzXRUpAs4JpDvFUTI7CSJ8/view> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 01.10.2018.

Valentyna Palchuk,

Cand. Sci. (Social Communications), Senior Researcher,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

Ukraine, Kyiv

Reform of the Network of Regional Public Libraries during the Period of the Decentralization Reform

The article deals with the problems of reforming public libraries as a result of decentralization reform. The research concerns the generalization of the experience of reorganizing the network of regional public libraries, which requires a number of complex

systemic organizational, structural and technological changes in accordance with the current trends of reform, the introduction of various models of library institutions functioning in the hromadas.

The approaches of reorganization of the network of regional public libraries are considered. These approaches involves reducing the number of library institutions, establishing a minimum level of services for their modernization, and creating a comfortable environment for the community with targeted use of funds saved from partial optimization. Among the approaches to optimizing the network of regional public libraries is: association of these information institutions on the basis of public libraries - creation of public-school; association of libraries on the basis of club-type establishments and creation of centers of culture and leisure.

Keywords: regional public libraries, reform from decentralization of power, territorial communities, library service, are incorporated.